

EN NOT OM FORMGIVNINGEN

Formgivningen av *Konsthantverk i Sverige del 1* vill visa på typografiska praktiker som traditionellt inte har haft någon plats i historieskrivningen om vare sig typografi eller konsthantverk i Sverige. Bokens 20 olika rubriktypsnitt finns alla tillgängliga för nedladdning från webbsidor som erbjuder formgivare möjligheter att själva distribuera sina typsnitt. Typsnitten berättar om en variation av uttryck och utgångspunkter i görandet av typografi i Sverige i dag, bortom de dominerande berättelser som har kommit att präglade historieskrivningen inom fältet.

En av dessa berättelser har syftat till att avgränsa och definiera en viss "svenskhets" i typografien. I synnerhet har det handlat om typografins minsta beståndsdel: bokstavsformen eller *typen*. Föreställningen om att det skulle gå att frilägga en nationell typografisk stil växte fram i Sverige i slutet av 1800-talet och fick starkt genomslag i typsnittet Nordisk Antikva. Det lanserades 1906 av det tyska stilgjuteriet Genzsch & Heyse och var delvis riktat mot en växande marknad i Skandinavien. Men att en importvara marknadsfördes som "nordisk" uppfattades som provocerande för många inom yrkeskåren. En livlig debatt följde och flera nya initiativ togs, däribland den tävling som Svenska slöjdföreningen organiserade 1916, med ambitionen att utveckla ett fullvärdigt "svenskt" typsnitt.

Hur kampanjen under 1900-talets första decennier kom att påverka den efterföljande diskursen speglas i beskrivningar av det kanske mest kanoniserade "nationella" typsnittet: Berling. Det ritades mellan 1942 och 1951 av Karl-Erik Forsberg. Berlingska stilgjuteriet marknadsförde typsnittet som "anpassat efter svenska språkets egenheter" och menade att det hade en "klar och ren enkelhet", en beskrivning som sedan vidareförmedlats i facklitteraturen. Typografihistorikern Valter Falk skriver exempelvis i *Bokstavsformer och typsnitt genom tiderna* (1975) att med Berling "kunde man verkligen tala om ett svenskt typsnitt [...] en skapelse av vår tid med drag av svenskt kynne [och] det enda typsnitt som tecknats för vårt språk, för den svenska ordbilden". När Berlings digitala inkarnation Berling Nova gavs ut 2004 beskrevs typsnittet som en "nationalklenod" i tidskriften *Biblis* (nr 27). Kort sagt, det är sällan det talas om Berling utan epitet som anspelar på dess "svenska" egenskaper.

Ett senare exempel i samma tradition är Sweden Sans, lanserat 2013 som "Sveriges officiella typsnitt". Det utvecklades av designbyrån Söderhavet på uppdrag av statliga Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet. Som en del av en ny nationell grafisk identitet var ett uttalat syfte med typsnittet att förmedla en mer enhetlig bild av staten Sverige.

Det skulle användas av institutioner som exempelvis Svenska institutet och VisitSweden, som på olika sätt arbetar för att positionera Sverige som begärligt varumärke. I upphovsmännens beskrivning av typsnittet som ”modernt”, ”neutralt”, ”lagom” med ”rena linjer” och ett ”nordeuropeiskt ursprung” blir det tydligt vad som menas med den enhetliga bild som profilen ska företräda.

En utgångspunkt för formgivningen av *Konsthantverk i Sverige del 1* har varit frågan om vilka praktiker som osynliggörs i denna strävan efter enhet. Valet av bokens olika rubriktypsnitt är ett försök att diskutera historia och hantverk inom typografi i Sverige med hjälp av några exempel på uttryck som inte korresponderar med gällande föreställningar om ”svensk typografi”.

Rubriktypsnitten är ritade av såväl yrkesverksamma som icke-yrkesverksamma formgivare. Vissa har formell utbildning inom grafisk design, andra är självlärda. Några arbetar som grafiska formgivare men försörjer sig inte på att rita typsnitt. Ett par av de medverkande formgivarna arbetar eller har arbetat med typsnittsdesign på heltid men har ändå valt att distribuera sina typsnitt gratis.

Förutom att visa på en formmässig variation inom typografiskt hantverk i Sverige i dag, är urvalet även ett försök att diskutera produktion och distribution av typsnitt i dagens digitala era. Med några få undantag distribueras bokens rubriktypsnitt utan kostnad genom webbforum som DaFont och Fontspace. Här kan alla slags formgivare sprida sina typsnitt, gratis för personligt bruk eller till en låg kostnad för kommersiell användning. Vissa av formgivarna distribuerar även sina typsnitt via egna webbsidor.

Bokens typsnitt väcker oundvikligen frågor om status och smak. Men urvalet bör inte förstås som ett utpekande av ”det lågt värderade” eller ”det billiga”, som därefter uppvärderas till fulsnygga fetischer. Valet av rubriktypsnitt är inte ett försök att genom formgivning verka som ännu en smakfostrare med tolkningsföreträde att definiera och värdera. Likt bokens ingång till görande utifrån *platsen* Sverige snarare än utifrån påståenden om det ”svenska”, det ”goda” eller för all del det ”låga” som särskilda egenskaper, är valet av rubriktypsnitt främst ett försök att visa på en samtida materiell kultur. Genom denna metod växer en bredd fram både när det gäller bokstävernans utseende och när det kommer till vilka personer, kroppar, bakgrunder, åldrar, platser med mera som ligger bakom. Det är en samling som pekar åt andra håll än de mest gångbara bilderna av hur, var och inte minst av vem typografi görs.

FÖRTECKNING ÖVER TYPSSNITT

ANTROPOS s. 47

www.baar.se

Lutz Baar (f. 1946) är bosatt i Partille och arbetar som bildkonstnär. Han är utbildad vid Schule für Freie und angewandte Kunst i Berlin, och har varit verksam som art director på olika reklambyråer i Göteborg samt arbetat med typsnittsdesign för bl.a. Linotype. Antropos är ett typsnitt baserat på organiska formspråk och är framtaget för användning av antroposofiskt inspirerade verksamheter som t.ex. Waldorfskolor.

BACK TO SCHOOL s. 123

www.dafont.com/house-of-lime.d286

Merethe Liljedahl (f. 1957) är bosatt i Landskrona och arbetar som medicinsk sekreterare. I dag är hon främst intresserad av "art journaling" men har sedan 1989 ritat flertalet digitala typsnitt och dingbats under namnet Lime.

Bellota s. 91

www.pixilate.com

Kemie Guaida (f. 1976) är uppvuxen i Mexiko och flyttade till Sverige 2003. Hon bor i Helsingborg och arbetar som webbdesigner. Sedan 1998 har hon ritat ett 20-tal digitala typsnitt, vilka hon distribuerar på egen hand under namnet Pixilate. Efter att främst ha ritat typsnitt baserade på handstilar är Bellota hennes första mer geometriska typsnitt. Bellota är en sanserif med dekorativa inslag som får användas och modifieras fritt utan licens.

BlekPhnx s. 7

www.dawnland.com

Daniel Viberg (f. 1975) är en illustratör och typsnittsformgivare från Nyköping. Han skapade sitt första typsnitt 1997 och sedan 1999 arbetar han med handritade ord, logotyper, illustrationer och typsnitt under namnet dawnland. Typsnittet BlekPhnx kom till då han skissade bokstäver och ville skapa ett lekfullt typsnitt för rubriker och

ingresser. Karaktäristiskt för dawnlands typsnitt är att de alltid personifieras av en eller flera illustrerade maskotar.

CUTOUT s. 97

www.botondbokor.com

Botond Bokor (f. 1978) är bosatt i Göteborg och Budapest och arbetar som konstnär. 2007 tog han sin MFA i måleri från Hungarian University of Fine Arts i Budapest. Sedan 2010 ägnar han sig även åt illustration och grafisk design. Typsnittet Cutout är inspirerat av bokstäver gjorda med enbart sax och papper.

Cutiepie s. 23

www.dafont.com/ronja-melcker.d4665

Ronja Melcker (f. 1993) är bosatt i Falköping och studerar till fastighetsmäklare vid Högskolan Väst i Trollhättan. Hon är intresserad av inredning, grafisk design och fotografering. Typsnittet Cutiepie är, liksom hennes andra två typsnitt Pancake och Zicizac, skapat i iPad-appen iFontMaker. Det var till en början främst avsett för personligt bruk men har via Dafont.com fått stor spridning.

DRIPPING BLOOD s. 149

www.studioindigo.se

Helena Öhman (f. 1959) är bosatt i Stockholm och arbetar som grafisk formgivare och illustratör i det egna företaget Studio Indigo. Hon har studerat kalligrafi via brittiska intresseföreningen Society of Scribes & Illuminators och typsnittsdesign vid Södertörns högskola. Dripping Blood är ett av hennes många vektoriserade alfabet som distribueras via bl.a. Shutterstock och Etsy.

Flame s. 73

www.dafont.com/fontomen.d114

Jenny Barck (f. 1973) är bosatt i Lidköping och arbetar som grafisk formgivare. Flame är inspirerat av raggarna som cirkulerade i sina bilar runt torget i Lidköping i slutet av 1980-talet. "Jag åkte inte raggbil. Jag var synthare. Men likväl fann jag dem så fascinerande att det gav upphov till typsnittet Flame som jag nu får en chans att dedikera

till Lidköpings alla raggare. Raggarna som dunkade plåt, moonade och brölade loss till Eddie Meduza på högsta volym. Raggarna med backspeglarna fulla av fluffiga tärningar och Wunderbaums. Raggarna som åt några kokta med hälsa hälsa och rapade avslagen öl i ett moln av bränt gummi. Ni inspirerade mig. Må era bilar aldrig rosta och krångla.”

Gecko s.207

www.aringtypeface.com

Måns Grebäck (f.1990) är bosatt i Örebro. Han har ritat typsnitt sedan 2010 och har arbetat som typsnittsformgivare på heltid sedan 2011 under namnen Mawns och Aring Typeface. Han specialiserar sig på skrift- och displaytypsnitt. Typsnittet Gecko är inspirerat av handskrivna penselskrift från östeuropeiska TV-program, och innehåller latinska, kyrilliska och grekiska tecken, samt swashar och alternativa glyfer för variation.

GLOW CARRO DANISH SPIJK s.179

www.dafont.com/caroline-lindqvist.d1620

Caroline Lindqvist (f.1984) är bosatt i Malmö och studerar till landskapsarkitekt. Tillsammans med Danish Rehman och Viktor Richardson ritade hon 2007 typsnittet Glow Carro Danish Spijk inom en kurs i programmet Medieteknik vid Blekinge Tekniska Högskola. Bokstäverna fick sin form genom att ”skrivas” i luften med displayen på en mobiltelefon i ett mörkt rum, samtidigt som de fotograferades med lång slutartid.

HOPFER HORNBOOK s.191

www.interface1.net

Staffan Vilcans (f.1970) är bosatt i Stockholm och arbetar som mjukvaruutvecklare. Han har designat flera bitmptypsnitt för användning på de tidiga hemdatorerna ZX Spectrum och Commodore Amiga men bara en handfull vektoriserade typsnitt. Typsnittet Hopfer Hornbook är baserat på bokstäver som grafikern Daniel Hopfer (1470–1536) ritade till en ”lästavla” (eng. *hornbook*), en föregångare till ABC-boken och vanligt förekommande i läsundervisning över stora delar av Europa från 1600- till 1800-talet.

KARINS LOMBARDY CAPS s.33

www.newrenaissancefonts.com

Karin Skoglund (f.1964) är bosatt i Ytterlännäs utanför Kramfors. Hon har ett stort intresse för renässansmusik och folktraditioner inom hantverk och folkminnesforskning, och arbetar bl.a. med historisk musikguidning i Ytterlännäs medeltidskyrka, och med konstnären Anders Åbergs friluftsmuseum Mannaminne. I samband med musicerandet utifrån originalnoter från renässansen har hon kopierat en mängd handskrifter och faksimiler i samarbete med musikern och musikvetaren David Kettlewell (1946–2011). ”Som ett led i notskrivandet och dokumenterandet av äldre musik skapade David flertalet typsnitt, och han var alltid mån om att uppmuntra andras initiativ, vilket resulterade i Karins Lombardy Caps. Typsnittet är baserat på mina tolkningar av bokstäver från böneböcker som t.ex. *Les Très Riches Heures du Duc de Berry* och andra senmedeltida handskrifter.”

SAND s.115

www.fontspace.com/millan

Camilla Styrström (f.1974) är bosatt i Stockholm och arbetar som frilansretuschör och fotograf. 1995–98 studerade hon grafisk design vid Högskolan Dalarna i Borlänge och det var då intresset för typografi och typsnitt väcktes. Under den här tiden skapade hon ett tiotal typsnitt. Majoriteten av dessa handritades först för att sedan scannas och vektoriseras; vissa ”filtrerades sönder” i en tidig version av Photoshop, och Sand är ett exempel på detta.

Sebran s.159

www.dafont.com/marianne-wartoft.d4338

Marianne Wartoft (f.1968) är bosatt i Uppsala och arbetar som frilansande databas- och webbprogrammerare. Hon är även författare till flera gratis utbildningsprogram, bl.a. geografiprogrammet Seterra. Typsnittet Sebran skapades 1998 för att användas i ett freewareprogram med samma namn som lär barn att läsa och skriva.

SUPERBAL s.167

www.fontspace.com/23se

Jörgen Dahlqvist (f. 1968) är bosatt i Malmö och arbetar som dramatiker, regissör och konstnärlig ledare för scenkonstkollektivet Teatr Weimar. Han var tidigare verksam som grafisk formgivare under namnet 23.SE, och ritade då bl.a. typsnitt, däribland Superbal, till skivomslag som gjordes för skivbolaget A West Side Fabrication som han även var med och startade.

TINET s.65

www.kommiekomiks.com

Tinet Elmgren (f. 1981) är bosatt i Berlin och arbetar som grafiker och serietecknare, i stort sett självlärd inom båda områden. Med specialisering på digital textning av tecknade serier har hon formgivit ett antal typsnitt baserade på serietecknarens handtextning, däribland Peggy Adam, Blutch och Miriam Katin. Typsnittet Tinet är baserat på hennes egen handtextning.

Typewriter Royal 200 s.129

mrfisk.1001fonts.com

Mike Larsson (f. 1967) är bosatt i Finspång. Efter diverse spridda konstutbildningar på Öland och i Norrköping arbetar han som konstnär och författare sedan 1983. "Kaffe, cigaretter, seriemördare, konst, knepiga filmer, punk och djup litteratur" räknar han som intressen förutom typsnittsformgivning. Under namnen Fontorama och Mr Fisk Fonts har han ritat runt 150 typsnitt sedan 1996. Typewriter Royal 200 är baserat på bokstäverna från en skrivmaskin med samma namn.

Verymore s.199

www.piah.se

Pia Hed Aspell (f. 1965) är bosatt i Borlänge och arbetar med grafisk design och webbdesign under namnet Format P. Tidigare har hon undervisat i layout och webbdesign på Komvux. Som autodidakt har hon ritat typsnitt sedan 2011. Hennes senaste, Verymore, är baserat på skisser med pensel och är ett i leden av många experiment att

översätta kalligrafi och handskrift till digitala typsnitt.

WISHLIST s.107

www.dafont.com/linn-mustanoja.d2430

Linn Mustanoja (f. 1982) är bosatt i Vargön och arbetar som sjuksköterska. "Att göra typsnitt är en av många kreativa fritidssysselsättningar. Typsnittet Wishlist är baserat på min egen handstil och jag gjorde det för mina barn att använda till önskelistor, därav namnet."

08 UNDERGROUND s.187

www.11-d.net

Johan Waldenström (f. 1982) är bosatt i Stockholm och producerar hiphop under namnet 11-D Productions. Han har ritat typsnitt sedan 1999, och som de flesta av dessa är 08 Underground sprunget ur hans intresse för graffitin. Influerad av målare som Circle, Dusey och Ziggy började han måla som 15-åring, och en utveckling av detta är dokumenterandet och tolkandet av bokstavsformer från stadsrummet till digitala typsnitt.